

KOLORADO QO'NG'IZI VA UNGA QARSHI KURASH CHORALARI

Nilufar Hosilova

Mirzahamdanova Shohsanam

TOSHDAU "O'simliklar himoyasi, agrakimyo va tuproqshunoslik fakulteti
3-bosqich talabalari

Annotatsiya

Ushbu maqolani yozishdan maqsad kartoshkaning Kolorado qo'ng'izining qishloq xo'jaligidagi va tabobatdagi ahamiyatidan kelib chiqqan holda, o'simlikka zararlarini tekshirib va unga qarshi agrotexnik va sanitariya tadbirlari va kimyoviy kurash choralarini tadbiq qilishdan iborat.

Kalit so'zlar: tamaki, regent, buldok, konfidor, detsis, pulga, maspilan

Kolorado qo'ng'izi (*Leptinotarsa decemlineata* Say.) — bargxo'rlar turkumining qo'ngizlar oilasiga mansub hasharot, ashaddiy xavfli o'simlik zararkunandasi. Tanasi o'z. 9 – 12 mm, yelka va ust qanoti sarg'ish yoki sarg'ishqizil, oldingi yelkasida 12—14 ta qora dog'lari bor, qanoti ustidan 5 ta qora chiziq o'tgan. Tuxumining kattaligi 1,2—1,8 mm, qurti uz. 15–16 mm, pushti qizil, g'umbagi 10–12 mm. Kolorado qo'ng'izi tuproqda (20—50 sm chuqurlikda) qo'ng'izlik davrida qishlab, aprel oyida qishlovdan chiqadi va o'simliklar bilan oziqlanadi. Urg'ochi qo'ng'izlari o'simliklar bargi orqasiga, o'simlik qoldiqlariga 12—80 tadan to'p-to'p qilib tuxum qo'yadi. Bitta urg'ochi qo'ng'iz 500—800, ba'zida 2400 gacha tuxum qo'yadi. Tuxumlarining rivojlanishi 3—5, g'umbagini 6—9 kun. Tuxumdan chiqqan qurtlar 20 kun atrofida o'simliklar bargi bilan ovqatlanadi va tuproqda g'umbakka aylanadi. 1—2 havftadan so'ng yosh qo'ng'izlar paydo bo'ladi, barg bilan ovqatlanib, yana tuxum qo'yadi. Kolorado qo'ng'izi kartoshka, pomidor, baqlajon, tamaki, qalampir, yosh terak va turli ituzumsimon o'simliklarga zarar yetkazadi. Bir tup kartoshkada o'rtacha 20—40 qurt va qo'ng'iz to'g'ri kelganda o'simlik bargining yarmisini yeb,

hosilni 2—3-marta kamaytiradi. Bargi to‘liq yeb bitirilgan o‘simliklar hosili esa 10-martagacha kamayishi mumkin.

KURASH CHORALARI. Kolorado qo‘ng‘iziga qarshi samarali kurash vositalari yo‘q.. Kimyoviy preparatlardan fozalon, buldok, detsis, konfidor, maspilan, xostation, regent, sumialfa va boshqalardan foydalanish tavsiya etiladi. Kolorado kartoshka qo'ng'izi lichinkalarining rivojlanish bosqichlari: rivojlanishning birinchi bosqichida Kolorado qo'ng'izining lichinkasi to'q kulrang, tanasi 2,5 mm gacha va mayda mayda sochlari bor. U juda yumshoq yosh barglar bilan oziqlanadi, ularning go'shtini pastdan iste'mol qiladi; ikkinchi bosqichda lichinkalar allaqachon qizil rangga ega va 4-4,5 mm gacha bo'lishi mumkin. Ular faqat bitta markaziy tomirni qoldirib, butun bargni eyishlari mumkin; uchinchi bosqichda lichinkalar rangini qizil-sariq rangga o'zgartiradi va uzunligi 7-9 mm gacha ko'payadi. Endi uchinchi bosqichdagi shaxslar tanasi yuzasida tuklar yo'q; rivojlanishning to'rtinchi bosqichida qo'ng'iz lichinkasi yana rangini o'zgartiradi - endi sarg'ish-to'q sariq ranggacha va 16 mm gacha o'sadi. Uchinchi bosqichdan boshlab, lichinkalar o'simlikdan o'simlikka emaklaydilar, shu bilan birga nafaqat barglarning pulpasini, balki yosh kurtaklarni ham iste'mol qiladilar, shu bilan o'simliklarga katta zarar etkazadilar, ularning rivojlanishini sekinlashtiradilar va fermerlarni kutilgan hosildan mahrum qiladilar. Kolorado kartoshka qo'ng'izi lichinkasining rivojlanishining to'rt bosqichi ham taxminan 3 hafta davom etadi, keyin u qo'g'irchoqqa aylanadi. "Voyaga etgan" lichinkalar 10 sm chuqurlikda tuproqqa kirib boradi, u erda ular qo'g'irchoqlashadi. Pupa odatda pushti yoki to'q sariq-sariq rangga ega. Qo'g'irchoq fazasining uzunligi ob-havoga bog'liq. Agar u tashqarida iliq bo'lsa, u holda 15-20 kundan keyin u er yuziga chiqadigan kattalar hasharotiga aylanadi. Agar u salqin bo'lsa, unda bu jarayon 2-3 marta sekinlashishi mumkin. Bugungi kunda zararkunandalarga qarshi kurashning ikki turi eng faol qo'llanilmoqda:

- ✓ Kimyoviy moddalar
- ✓ Xalq tabobati

Katta fermer xo'jaliklarida kartoshka ekishning katta maydonlari odatda qo'ng'izlarga qaramlikni keltirib chiqarmaydigan maxsus tizimli insektitsidlar bilan ishlov beriladi. Ular qimmat va juda zaharli. Shuni esda tutish kerakki, oxirgi davolash o'rim-yig'imdan oldin 3 haftadan kechiktirmasdan amalga oshirilishi kerak, chunki zararli toksinlar kartoshka tuplarida to'planadi. So'nggi bir necha yil ichida Kolorado qo'ng'izi uchun biologik nazorat agentlari paydo bo'ldi. Bunday dorilar asirlarda va ildizda to'planmaydi. Ushbu nazorat usulining eng katta kamchiligi bu muolajalar soni va oralig'iga qat'iy rioya qilish zarurligidir. Istalgan effektga erishish uchun aniq bir hafta oralig'ida kamida uchta davolashni amalga oshirish kerak. Kimyoviy moddalar (hasharotlar, biologik ta'sir) har doim qadoqlashda bosilgan ko'rsatmalarga qat'iy rioya qilishda, muayyan qoidalarga rioya qilgan holda va har doim shaxsiy himoya vositalaridan foydalanishda foydalanilishi lozim. Bog'bonlar, dehqonlar va qishloq xo'jaligi firmalari zararkunandalarga qarshi kurashdan aziyat chekmasliklari uchun seleksionerlar ko'p yillar davomida kartoshka koloradasi qo'ng'iziga chidamli kartoshka navlarini va boshqa tungi kunlarni ishlab chiqarish bilan shug'ullanmoqdalar. Bundan tashqari, ushbu parametr bir qator omillarga - parvarish qoidalarga, barglarning ta'miga va boshqalarga bog'liq bo'lishi mumkin. Olimlar shu vaqt ichida bu borada aniq xulosalar qilishgan. Entomologlarning fikriga ko'ra, Kolorado qo'ng'izining o'rtacha umri taxminan bir yil. Shu bilan birga, ba'zi bir bardoshli odamlar qishga osonlikcha va hatto bir nechtasiga chidashlari mumkin. Buni qanday qilishadi? Bu juda oddiy - ular diapozaga (qish uyqusiga) tushadi, shuning uchun bunday namunalar uchun uch yoshga to'lgan yosh ham chegara emas. Issiq mavsumda hasharotlar er yuzida yoki ular boqadigan o'simliklarda yashaydi. Kolorado qo'ng'izlari kuz va qishni kutib, yarim metrgacha tuproqqa singib ketadi va u erda minus 10 darajagacha sovuqqa chidamli. Bahor kelganda va tuproq yaxshi isinganda - + 13 darajadan yuqori bo'lsa, qo'ng'izlar erdan chiqib ketishadi va darhol oziq-ovqat va nasl berish uchun juftlik izlay boshlaydilar. Bu jarayon unchalik katta emas va odatda 2-2,5 oy davom etadi, bu zararkunandalarga qarshi kurashni ancha murakkablashtiradi. Kolorado qo'ng'izining yashash joyi bir yarim asr davomida deyarli bir necha ming marta ko'payganiga qaramay, dunyoda bu

zararkunanda hali ko'zlarida ko'rilmagan va xavfli deb bo'lmaydi. Kolorado qo'ng'izi - bu juda katta hasharotlar. Kattalar uzunligi 8 - 12 mm gacha va kengligi 7 mm gacha o'sishi mumkin. Qo'ng'izlar tanasining shakli ma'lum darajada suv tomchisini eslatadi: cho'zinchoq, pastda tekis va tepada qavariq. Voyaga etgan qo'ng'iz 140-160 mg vaznga ega bo'lishi mumkin. Qo'ng'iz tanasining yuzasi qattiq va biroz porloq. Bunday holda, orqa tomon bo'ylama chiziqlar bilan sarg'ish-qora, qorin esa och to'q sariq rangga ega. Qo'ng'izning qora uzun bo'yli ko'zlari yumaloq va keng boshning yon tomonlarida joylashgan. Qo'ng'izning boshida uchburchakka o'xshash qora nuqta, shuningdek 11 qismdan iborat harakatlanuvchi, segmentlangan antennalar mavjud. Kartoshka qo'ng'izining qattiq va juda kuchli elitrasi tanaga mahkam yopishadi va odatda bo'ylama chiziqlar bilan sarg'ish-to'q sariq, kamroq sariq rangga ega. Kolorado qanotlari to'rlangan, yaxshi rivojlangan va juda kuchli, bu qo'ng'izga oziq-ovqat manbalarini izlash uchun uzoq masofalarga borish imkoniyatini beradi. Qo'ng'izlarning urg'ochilari odatda erkaklarnikiga qaraganda bir oz kichikroq va ulardan hech qanday farq qilmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. www.vikapediya.uz
2. "Kolorado qo'ng'izi va unga qarshi kurash choralari"